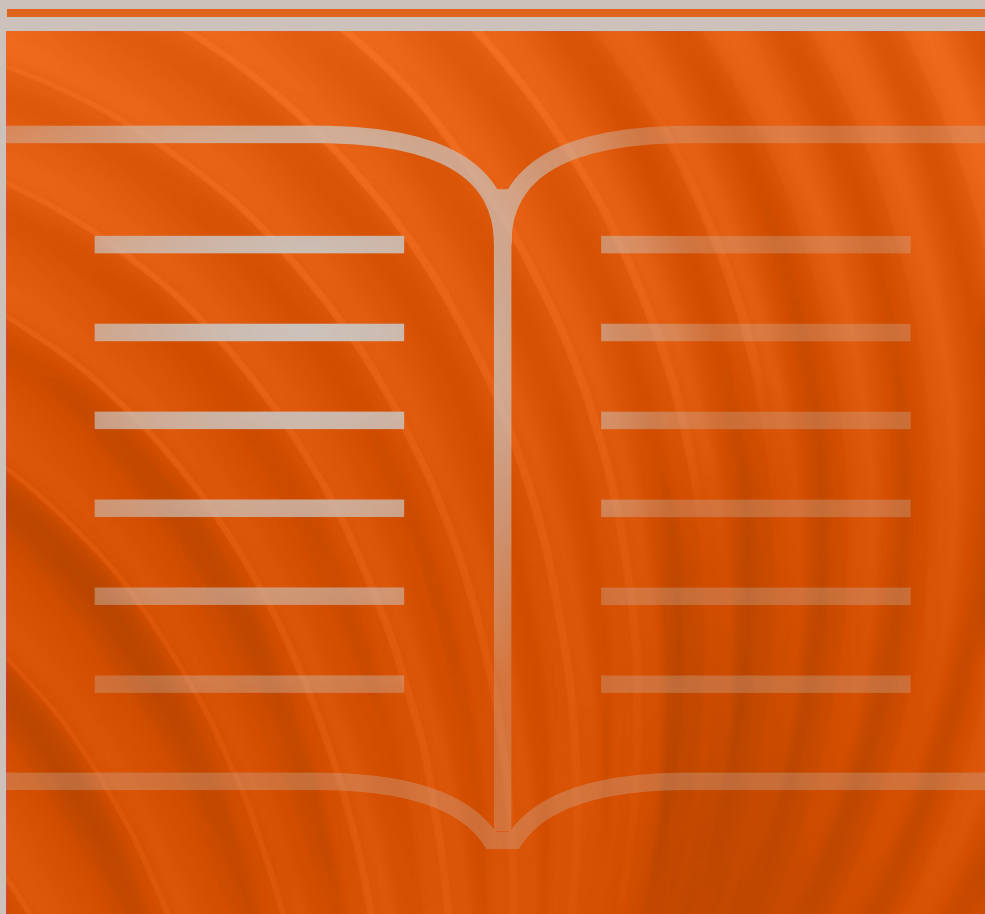

Helena Więckowska

Bibliotekarz, historyk, bibliolog

Budownictwo i wyposażenie biblioteczne w sferze zainteresowań Profesor Heleny Więckowskiej¹

Profesor Janusz Dunin, opisując swe wczesne lata w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego – w opublikowanym w 2002 r. opracowaniu wspomnieniowym *Moja Łódź pełna książek* – tak ocenił zaangażowanie ówczesnych przełożonych w powstanie jej nowego budynku:

Nastąpił podział zadań. Sprawami wewnątrzbibliotecznymi i naukowymi zajęła się prof. dr hab. Helena Więckowska, wicedyrektorowi pozostały troski o budowę nowego gmachu. Wolno mniemać, że prof. Więckowska łatwo pozbyła się tego problemu, nie bardzo wierząc w realność budowy [...],

21

i dalej:

Parę miesięcy wcześniej niż gmach udostępniono czytelnikom, w dniu obchodów wyzwolenia Łodzi, 19 stycznia 1960 r., odbyło się uroczyste jego otwarcie z udziałem władz partyjnych, państwowych i miejskich oraz prasy. Na zdjęciach z tych

* Magister, Oddział Zbiorów Specjalnych BUŁ, e-mail: piotr.lewkowicz@lib.uni.lodz.pl

¹ Materiały niepublikowane, z których korzystałem, pochodzą z przejętej przez Bibliotekę Uniwersytetu Łódzkiego w 1964 r. spuścizny po profesor Helenie Więckowskiej. Zob. I. Barowa, *Wspomnienie o prof. dr Helenie Więckowskiej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP Kraków. Prace Bibliotekoznawcze” 1985 z. 3, s. 320. Informacje o nich znajdujemy w kartkowym katalogu Sekcji Rękopisów BUŁ pod hasłem „Więckowska Helena: Bibliotekarska działalność organizacyjna poza Biblioteką Uniwersytetu Łódzkiego. Depozyt czas”. I–XXXV to numery teczek, które grupują materiały o treści określonej przez panią profesor, numery nadała Biblioteka. Materiały cytowane zawierają teczki: nr XIII/2: XXV Sesja F.I.A.B. 1959 – Warszawa [dalej XIII/2]; nr XV/1: IFLA Komitet dla spraw budownictwa i ekwipunku bibliotecznego 1960–1961 [dalej XV/1]; nr XV/2: IFLA Komitet do Spraw budownictwa i wyposażenia bibliotek 1961–1966 [dalej XV/2]; nr XXI: Budownictwo biblioteczne. Komisja Budown. Bibliot. przy Stowarzyszeniu Bibl. Pol. 1960–61 [dalej XXI]; nr XXII: Seminarium na temat budownictwa bibliotecznego w Kazimierzu n/W. 1960–30.V.1962 [dalej XXII]; nr XXIII: Praga Międzynarodowa Konferencja specjalistów z krajów socjalistycznych dot. Budowy, wyposażenia i mechanizacji bibliotek 11–14.II.1964 [dalej XXIII]; nr XXIV: IFLA Seminarium w spr. Budow. B-tek narodowych W-wa – Łódź – Kraków czerwiec 1964 [dalej XXIV]; nr XXVI: Międzynarodowa konferencja n/t Budownictwa małych i średnich bibliotek Warszawa 19–23.X.1965 [dalej XXVI].

uroczystości figuruje przede wszystkim naczelna dyrektor. Teraz okazało się, że i ona jest specjalistką w projektowaniu bibliotek².

Rzeczywiście, do lat 60. ubiegłego stulecia Helena Więckowska niewiele miejsca w swej pracy poświęciła sprawom budowy bibliotek. Jako historyka zajmowały ją dzieje myśli społecznej i politycznej, biografistyka, edytorstwo, archiwistyka i rękopisoznawstwo. Obowiązki bibliotekarskie oraz praca naukowa i dydaktyczna skierowały zainteresowania pani profesor ku problemom działalności bibliotek akademickich (biblioteka główna w systemie bibliotecznym wyższej uczelni, biblioteki zakładowe), bibliotekarstwu i szkolnictwu bibliotekarskiemu za granicą, terminologii fachowej.

Niemniej, pracując po wojnie w Bibliotece Narodowej a potem kierując Biblioteką Uniwersytetu Łódzkiego, w swoich publikacjach zawsze podkreślała niedostatki pomieszczeń przez nie użytkowanych. O warunkach panujących w BN pisała w 1946 r.:

Obecna sytuacja lokalowa jest wprost katastrofalna: dosłownie nie ma miejsca na dalsze uzupełnianie zbiorów, magazyny są przepełnione, pracownie i biura ciasne, co niezmiernie utrudnia sprawność prac porządkowych, a co najgorsze nie ma miejsca na urządzenie dogodnej i odpowiedniej Czytelni³.

22

Podsumowując zaś swą pracę na stanowisku dyrektora BUŁ, prof. Więckowska wspominała:

Walczone o każdy metr powierzchni. W 1948 r. rozporządzano już całym I piętrem, następnie również i III w gmachu, którego II piętro zajmowało Studium Nauczycielskie, a parter Wojewódzka Przychodnia Przeciwalkoholowa i Psychiatryczna. To sąsiedztwo, a także ciasnota pomieszczeń stawały się coraz uciążliwsze dla rozwijającej się wewnątrz Biblioteki [...]. Opracowane i ciągle użytkowane zbiory trzeba było umieszczać w składzie oddalonym od Biblioteki o 2 km, a ich transport odbywał się... w plecaku starego woźnego⁴.

Inną przestrzenią aktywności prof. dr Heleny Więckowskiej była jej działalność na polu międzynarodowym. Od XXIII sesji IFLA – która odbyła

² J. Dunin, *Moja Łódź pełna książek: o kulturze książki ze źródeł i wspomnień*, Łódź 2002, s. 105, 106. O pracach nad projektem zob. Z. S. Dylik, *Założenia budowy nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, „Przegląd Biblioteczny” 1954, z. 3, s. 233–242, i E. R. Orlik, *Projekt gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, „Przegląd Biblioteczny” 1954, z. 3, s. 243–257.

³ H. Więckowska, *Biblioteka Narodowa*, „Bibliotekarz” 1946, nr 11/12, s. 239; zob. też *Życie i praca nad odbudową Biblioteki Narodowej*, „Przegląd Biblioteczny” 1946, s. 108–114, oraz *Odrodzenie Biblioteki Narodowej*, „Książka i Kultura” 1946, nr 11, s. 7–8.

⁴ *Tań, Biblioteka Główna Uniwersytetu Łódzkiego*, [w:] *Uniwersytet Łódzki: 1945–1970*, red. A. Kłoskowska, Łódź 1970, s. 166; zob. też *Tań, Biblioteka Uniwersytecka*, [w:] *Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego: 1945–1950*, pod red. B. Baranowskiego i K. Duda-Dziewierz, Łódź 1952, s. 113–132, oraz *Organizacja Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, [w:] *Pierwsze dziesięciolecie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, Łódź 1955, s. 1–13.

się w 1957 r. w Paryżu – pani profesor brała udział w kolejnych spotkaniach organizowanych przez Federację. W krótkim czasie jej aktywność, głęboka wiedza i przygotowanie zawodowe zostały docenione w tym, jak pisała Jadwiga Kołodziejska, „zespołe grupującym najwybitniejszych teoretyków i praktyków bibliotekoznawstwa”⁵; w roku 1959 Helena Więckowska została wybrana na stanowisko wiceprzewodniczącej Rady IFLA.

W tymże roku, na XXV sesji Rady Federacji w Warszawie, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich wystąpiło z inicjatywą utworzenia w ramach IFLA Komisji ds. Budownictwa Bibliotecznego. Wniosek postanowiono przedyskutować na następnym spotkaniu⁶, które odbyło się w Lund i Malmö, i tam doszło do ukonstytuowania się nowej komisji, a na jej przewodniczącą wybrano Helenę Więckowską⁷.

Profesor Więckowska działania organizacyjne rozpoczęła od opracowania⁸ – przy pomocy sekretarza Edgara Eggera – zestawu wytycznych (międzynarodowa współpraca przedstawicieli krajowych komisji budownictwa i wyposażenia bibliotek; kompletowanie informacji, dokumentacji i bibliografii z tego zakresu; określenie ram współpracy bibliotekarzy z architektami i wykonawcami)⁹ oraz prośby o ustosunkowanie się do nich grona wybranych specjalistów¹⁰, a także uzyskania ich deklaracji członkostwa w Komisji¹¹.

⁵ J. Kołodziejska, *Udział Heleny Więckowskiej w pracach Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarskich IFLA*, „Roczniki Biblioteczne” 1971, z. 1/2, s. 293. Dodajmy, że prof. Więckowska nie była wówczas jedyną przedstawicielką SBP w IFLA, w obradach uczestniczyli i w skład rozmaitych komisji wchodził: Irena Morsztynkiewiczowa, Maria Czarnowska, Czesław Kozioł, Maria Dembowska, Maria Lenartowicz i Alodia Gryczowa – pisze o tym w swym sprawozdaniu H. Więckowska, *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w międzynarodowym ruchu bibliotekarskim 1945–1970*, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 1971, s. 529–551.

⁶ J. Wieder, *Twenty-fifth Session of the IFLA Council, Warsaw 14–17 September, 1959*, „Libri” 1959, no 3, s. 247.

⁷ J. Wieder, *Twenty-sixth Session of the IFLA Council, Lund and Malmö 7–11 August, 1960*, „Libri” 1960, no 3, s. 263.

⁸ XIII/2, H. Więckowska, *Biuro wykon. FIAB, notatka z 17.IX.[1959]*, rps. Pkt 3 brzmi: „przygotować ankietę dla budown. bibl.”.

⁹ XV/1, *Mitarbeit in einer Kommission für Bibliotheksbau des Internationalen Verbandes der Bibliothekarvereine, Januar 1961*, maszynopis, 1 s.

¹⁰ Byli to: Jean Bleton (Francja), Werner Dux (NRD), Władysław Piasecki (Polska, dyr. Biblioteki Akademii Górniczo-Hutniczej), Fiodor N. Paszczenko (Związek Radziecki, architekt), Drahosław Gawrecki (Czechosłowacja), Rainald Stromeyer (NRF), Keyes DeWitt Metcalf (USA), J. Verhoeff (Holandia), którzy na ankietę odpowiedzieli. Olga Pinto (Włochy) i Anthony Thompson (Anglia) byli przewidziani na kolejnych członków Komisji; zob. XV/1, H. Więckowska, *Notatka w/s ankiety*, XII. 1960, rps.

¹¹ H. Więckowska, *Aktualne zagadnienia bibliotekarstwa światowego: obrady XXI Sesji Rady Naczelnej IFLA 7–11 sierpnia 1960*, „Przegląd Biblioteczny” 1961, nr 1, s. 92–93, także XV/1, *IFLA-Commission on the construction and equipment of libraries, 1960–1961*, maszynopis, 3 s.

Odtąd podczas spotkań międzynarodowych organizowanych pod kierunkiem Heleny Więckowskiej rozpoznawano zaistniałe problemy budownictwa bibliotecznego, wytyczano kierunki badań i formułowano tematykę kolejnych kolokwiów¹². Postulowano prowadzenie systematycznych międzynarodowych studiów porównawczych w zakresie budownictwa i wyposażenia bibliotek, wdrażanie normalizacji w tych dziedzinach (moduł budowlany, badania ergonomiczne, ochrona pracy, normy materiałowe), sprawdzanie w praktyce zastosowania nowoczesnych urządzeń i rozwiązań technicznych (maszyny kopiujące, środki transportu wewnętrznego i łączności, systemy ochrony i zabezpieczenia – nieszkodliwe oświetlenie, klimatyzacja, barwne kody identyfikacyjne). Rozważano także zastosowanie w bibliotekach komputerów:

[...] mechanizacja oparta na systemie sprzężonych przyrządów do obliczeń. W dyskusji obok głosów nadziei związanych z rozwojem mechanizacji dały się słyszeć również głosy krytyczne zalecające ostrożność w stosowaniu automatyzacji i podważające celowość używania przyrządów obliczeniowych do wszystkich czynności bibliecznych¹³

24

– sprawozdawała z Helsinek (14–21 lipca 1965) profesor Więckowska. Podkreślano znaczenie gromadzenia wszelkiej dokumentacji związanej z projektowaniem i budową bibliotek, ich uzbrojeniem w systemy oświetlenia, wentylacji, transportu i komunikowania oraz zapewnieniem użytkownikom i zbiorom najlepszych narzędzi i mebli przystosowanych do opracowania, przechowywania i udostępniania materiałów bibliecznych. Podczas obrad Komisji wiele miejsca poświęcano problemom identyfikacji i klasyfikowania różnorodnych typów dokumentacji (artykuły, streszczenia, konspekty, wypisy, plany, ilustracje, normy, katalogi, prospekty, modele) oraz sprawom wymiany informacji, doradztwa technicznego i organizacyjnego.

Profesor Helena Więckowska brała udział w inauguracyjnym zebraniu Komisji do Spraw Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek przy Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich (12 grudnia 1960), którego porządek dzienny w punkcie 3. zakładał komunikat o pracach IFLA w interesującej

¹² Programy spotkań z zaznaczonymi kluczowymi tematami zawierają: XV/2, *Programme de la réunion de la Commission pour la construction de bibliothèques à Edinburgh*, 1961 [także wersja ang.], maszynopis, 1 s.; XV/2, *Committee on Library Building /Chairman: Mrs. Więckowska/*, [1961], maszynopis, 1 s.; XV/2, *Committee on Library Buildings and Equipment*, 1962, maszynopis, 1 s.; XV/2, *Session of IFLA Council, Sofia*, 1963: *Proposal to the Committee on Library Buildings and Equipment*, maszynopis, 2 s.

¹³ H. Więckowska, *Sesja Rady IFLA w Helsinkach*, „Przegląd Biblioteczny” 1966, z. 1/2, s. 98.

zgrupowanych problematyce¹⁴. Przewodnicząca Komisji IFLA przedstawiła okoliczności jej powstania, dotychczasową aktywność i skład osobowy. Kolegom z kraju sugerowała sporządzenie katalogu sprzętu bibliotecznego, nawiązanie kontaktów z wytwórcami, doradzała bliższą współpracę ze środowiskiem architektów. Widziała w Komisji SBP zespół reprezentujący środowisko bibliotekarskie wobec projektantów i wykonawców, miejsce wymiany myśli i ścierania się poglądów¹⁵.

Nowy organ Stowarzyszenia w niespełna półtora roku doprowadził do zorganizowania, wspólnie ze Stowarzyszeniem Architektów Polskich, seminarium na temat budownictwa bibliotecznego. Spotkanie, w którym wzięło udział 110 osób (60 bibliotekarzy i 50 architektów), odbyło się w dniach 28–30 maja w Kazimierzu nad Wisłą. Jak napisano w słowie wstępnym do materiałów opublikowanych z tego seminarium:

Ponieważ w listopadzie 1961 r. został ogłoszony konkurs na gmach Biblioteki Narodowej w Warszawie, projektowane Seminarium wzbudziło żywe zainteresowanie wielu architektów biorących udział w konkursie¹⁶.

Nie tylko ów fakt, ale także tematyka wygłoszonych w pierwszym dniu referatów ogólnych ważyła o atrakcyjności obrad w Kazimierzu. Słuchacze zapoznali się z ideą, specyfiką i rolą w krajowym systemie bibliotecznym Biblioteki Narodowej oraz z historią i opisami kilkunastu narodowych bibliotek europejskich; mówiono o projektach zagranicznych (Irlandia, Niemcy Zachodnie, Włochy, Szwajcaria) dużych bibliotek, zapoznając słuchaczy także z oceną ich realizacji. Wysłuchano sprawozdania traktującego o kierunkach i uwarunkowaniach rozwoju budownictwa bibliotecznego w Stanach Zjednoczonych oraz poznano osiągnięcia w mechanizacji, automatyzacji i urządzaniu gmachów bibliotecznych – tu, obok frapującej treści, zwraca uwagę liczące 71 pozycji zestawienie bibliograficzne.

Helena Więckowska przedstawiła referat poruszający problematykę magazynów i czytelni w bibliotekach naukowych¹⁷. Rozwiązanie kłopotów z przechowywaniem powiększających się szybko księgozbiorów widziała w uważniejszej selekcji wpływów, pozbywaniu się materiałów nieużytkowanych, mikroreprodukcji i magazynowaniu zwartym. Ukażała koncepcję rozbudowy księgozbiorów podręcznych – jako drogi do

¹⁴ XXI, *Zaproszenie na zebranie Komisji do Spraw Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek, 1.XII.1960*, maszynopis.

¹⁵ XXI, H. Więckowska, *Na 12.XII. Problem budown. bibl. w IFLA*, 1960, rps.

¹⁶ *Budownictwo biblioteczne: materiały seminarium w Kazimierzu nad Wisłą, 28–30 maja 1962*, red. I. Kamińska, E. Kossuth, Warszawa 1964, s. 5.

¹⁷ H. Więckowska, *Biblioteki naukowe: problemy magazynów i czytelni*, [w:] *Budownictwo biblioteczne...*, s. 48–63.

wolnego dostępu do półek – oraz specjalizacji magazynów i czytelni, prowadzącej do decentralizacji tych działów bibliotek, kameralizacji pomieszczeń i zmniejszaniu przynależnych im zbiorów. Wystąpienie swe autorka zakończyła znaczącą refleksją:

Możliwe, że gdy przyjdzie do realizowania obecnie opracowywanych projektów, biblioteki będą już miały inne potrzeby w tej dziedzinie. [...] Biblioteki to organizmy żywe, podlegające naturalnemu prawu stałego wzrostu i rozpadu. Jakiegokolwiek zatrzymanie na jednym etapie – oznacza cofnięcie na drodze ich rozwoju¹⁸.

Szczególnie nowatorskim i inspirującym pomysłem, poddanym pod rozprawę w ciągu dwóch kolejnych dni seminarium, było zestawienie par projektant–użytkownik przy omawianiu planów budowy nowych budynków i rozbudowy istniejących gmachów dużych bibliotek uczelnianych i miejskich¹⁹.

Znamienne, że przedstawiono tylko jeden projekt, który zyskał swą materialną realizację (Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego) – reszta zamierzeń pozostała w sferze planów.

26 W wyniku tej konfrontacji – niezależnie od wzajemnych gestów kurtuazji – wyraźnie ujawniono błędy, niedopowiedzenia, niezrozumienie priorytetów, zasadę projektowania „na wyrost”, bez uwzględnienia realiów gospodarki i możliwości inwestorów, a w rezultacie – uwidoczniono panujące ciągle przekonanie o niezmienności tradycyjnych funkcji biblioteki. Warto zwrócić uwagę na liczbę głosów w dyskusji (ponad 50 osób), co jest miernikiem zainteresowania i zaangażowania w podjęte tematy nie tylko autorów wystąpień, ale i ich słuchaczy.

Podsumowując trzydniowe obrady prof. Więckowska wypunktowała tendencje, jakie zaznaczyły się podczas wystąpień uczestników, skonfrontowała je z kierunkami rozwoju myśli bibliotekarstwa światowego oraz uwypukliła polską specyfikę pojmowania budownictwa bibliotecznego. Zaznaczyła konieczność harmonijnego współistnienia gmachu biblioteki z otoczeniem i stosowania wobec niego tzw. zasady 3f: by był

¹⁸ Tamże, s. 62.

¹⁹ 29 maja analizowano projekty: rozbudowy Biblioteki Jagiellońskiej (inż. arch. Jerzy Wierzbicki – dyr. Jan Baumgart); Biblioteki Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (inż. arch. Zbigniew Olszakowski – dyr. Marian Górkiewicz); Biblioteki Śląskiej i Instytutu Śląskiego w Katowicach (inż. arch. Marian Skałkowski – dyr. Józef Mayer); Biblioteki Publicznej w Warszawie (inż. arch. Wiesław Rzepka – dyr. Feliksa Bursowa), 30 maja był dniem „łódzkim”, przedstawiono projekt rozbudowy Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łodzi (inż. arch. Jerzy Wierzbicki – dyr. Jan Augustyniak) oraz projekt gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi z raportem z 2-letniej pracy w nowym budynku (inż. arch. Edmund Orlik – dyr. Zygmunt Dylik).

funkcjonalny (*functional*), elastyczny (*flexible*) i przyjazny użytkownikom (*friendly*)²⁰.

W lutym 1964 r. w Pradze odbyła się międzynarodowa konferencja specjalistów z krajów socjalistycznych w sprawie budownictwa, urządzeń i wyposażenia technicznego bibliotek. Cztery dni spotkania (11–14 lutego) poświęcono współczesnym prądom w światowej architekturze bibliotecznej i tendencjom w projektowaniu radzieckim; mechanizacji i automatyzacji pracy bibliotecznej i dokumentacyjnej; umeblowaniu bibliotek, a także współpracy i przydziałowi zadań specjalistom z poszczególnych krajów bloku wschodniego. W konferencji brali udział członkowie Komisji Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek IFLA: F.N. Paszczenko, W. Dux, D. Gawrecki oraz jej przewodnicząca H. Więckowska, która tak mówiła na sesji plenarnej podsumowującej obrady:

Z tego tytułu [przewodnictwa Komisji IFLA] interesuję się każdą inicjatywą organizacyjną w tej dziedzinie; z tego też tytułu poczuwam się do obowiązku przekazania zebranym tu Kolegom pewnych informacji o pracach Komisji IFLA²¹.

Następnie profesor Więckowska krótko opowiedziała o genezie i dotychczasowych dokonaniach Komisji i przekazała informację o planowanym na połowę 1964 r. w Warszawie seminarium. Odnosząc się zaś do zakończonych obrad, podkreśliła zgodność ich charakteru z tendencjami w Federacji, do

27

przechodzenia na system konferencji niezbyt licznych, roboczych, specjalistycznych lub regionalnych, jak np. konferencje poświęcone unifikacji zasad katalogowania, symposium w sprawie nowych funkcji bibliotek narodowych, zebranie specjalistów w sprawach wypożyczeni międzybibliotecznych itp.²²

Jednocześnie zachęcała delegatów krajów socjalistycznych do bliższej i intensywniejszej współpracy ze wszystkimi organami IFLA:

Nieodzownym warunkiem tej efektywnej współpracy jest aktywniejszy niż dotąd udział przedstawicieli krajów Europy Wschodniej w pracach IFLA. Nie wystarczają mniej lub bardziej oficjalne wystąpienia delegatów na corocznych

²⁰ Sprawozdania z seminarium opublikowali: M. Manteufflowa, *Seminarium poświęcone zagadnieniom budownictwa bibliotecznego*, „Bibliotekarz” 1962, nr 7–8, s. 246–250 i Zb.D. [Z. Daszkowski], *Seminarium budownictwa bibliotecznego w Kazimierzu nad Wisłą* 28–31 V 1962, „Przegląd Biblioteczny” 1962, z. 3, s. 281–285.

²¹ XXIII, H. Więckowska, *Międzynarodowa konferencja specjalistów w dziedzinie budownictwa, wyposażenia i technicznego ulepszania bibliotek w krajach socjalistycznych Praga 11–14 luty 1964. Przemówienie [...] na Sesji plenarnej w dn. 14.II.1964*, maszynopis, s. 1.

²² Tamże, s. 2–3.

sesjach IFLA. Koledzy ze Związku Radzieckiego, Czechosłowacji, Węgier czy Jugosławii powinni silniej angażować się w sprawy i prace IFLA, wchodzić do wszystkich jej zespołów roboczych, do sekcji i komisji²³.

Zapowiadane w Pradze, spotkanie Komisji Budownictwa i Wypożyczenia Bibliotek IFLA, poświęcone problemom budowy nowoczesnych bibliotek narodowych, odbyło się w dniach 22 i 23 czerwca w Warszawie; 24 czerwca jego uczestnicy przebywali w Łodzi, a kolokwium zakończyło się 25 czerwca w Krakowie.

Sesja warszawska przyniosła szereg referatów dotyczących istoty biblioteki narodowej, wymagań jej stawianych i – w związku z tym – specjalnych zadań dla projektantów, mechanizacji, magazynowania, urządzeń technicznych i umeblowania tego typu placówek²⁴. Jean Bleton, Sekretarz Komisji, referował wyniki ankiety skierowanej w maju 1964 r. do 19 dyrektorów bibliotek narodowych, w której ankietowani wyrazili swe zdanie na temat zalet i wad użytkowanych budynków, możliwości ich rozbudowy i zmian funkcji poszczególnych pomieszczeń, komunikacji wewnętrznej, liczby i stanu urządzeń mechanicznych, jakości i stanu umeblowania. 11 odpowiedzi – pozyskanych w wyniku przeprowadzenia ankiety – ujawniło krytyczne opinie użytkowników gmachów bibliotek narodowych. Podczas dyskusji wyznaczono zakresy odpowiedzialności za taki stan rzeczy bibliotekarza i architekta; sformułowano postulaty dla projektantów – zapewnienie odpowiednich warunków dla przechowywania zbiorów, dobra komunikacja wewnętrzna gmachu, możliwość rozbudowy, niezawodność instalacji technicznych, a także inwestorów – współpraca z projektantem na każdym etapie powstawania planu, wyznaczenie spośród personelu osoby kompetentnej i odpowiedzialnej, która zajmowałaby się wyłącznie sprawami budowy, konieczność akceptacji na piśmie wszelkich odstępstw od planu zatwierdzonego²⁵.

²³ Tamże, s. 3. Sprawozdania z konferencji opublikowały: I. Morsztynkiewiczowa, *Międzynarodowa konferencja specjalistów z krajów socjalistycznych w sprawie budownictwa, urządzeń i wyposażenia technicznego bibliotek*, „Bibliotekarz” 1964, nr 4, s. 110–113, i H. Więtkowska, *Międzynarodowa konferencja w sprawach budownictwa bibliotecznego*, „Przegląd Biblioteczny” 1964, z. 1/2, s. 128–131.

²⁴ Referaty w Warszawie wygłosili: Bogdan Horodyski: Zadania nowoczesnej biblioteki narodowej; Anthony Thopson: Specjalne wymagania, jakie należy stawiać architektowi w zakresie planów i budowy biblioteki narodowej; Drahoslaw Gawrecki: Problemy wewnętrznego wyposażenia bibliotek narodowych; Tibor Tombor: Wewnętrzne urządzenia techniczne i umeblowanie bibliotek narodowych; Rainald Stromeyer: Komunikacja mechaniczna i zwarte magazynowanie. Zob. XXIV, *Seminarium IFLA Komisji do spraw budownictwa i wyposażenia Bibliotek Narodowych: sprawozdanie z obrad w dn. 22 i 23 czerwca 1964 w Warszawie*, maszynopis, s. 2.

²⁵ Tamże, s. 8–11.

Zebrani oglądali plany i realizacje belgijskiej i francuskiej bibliotek narodowych; nad planami przyszłej Biblioteki Narodowej w Warszawie²⁶ dyskutowano zabezpieczenia przeciwpożarowe, możliwości rozbudowy, udogodnienia techniczne dla czytelników.

Po przeniesieniu się do Łodzi – w Bibliotece Uniwersyteckiej – uczestnicy seminarium kontynuowali dyskusję nad założeniami współpracy architekta z bibliotekarzem, za które uznano: zorientowanie projektanta w funkcjonowaniu biblioteki, zbiorach i wymogach ich przechowywania, podołanie wyzwaniom komunikacji wewnętrznej, konieczność poświęcenia przez wyznaczonego bibliotekarza całego czasu pracy sprawom projektowania i budowy. Po sformułowaniu wniosków

ogłądanie Biblioteki [BUŁ] poprzedzone było krótkim wprowadzeniem Profesor Więckowskiej, która zaznajomiła obecnych z historią i warunkami powstania Biblioteki i jej realizacji architektonicznej oraz zapoznała z planami budynku rozwieszonymi wokół sali konferencyjnej²⁷.

Wyznaczeni pracownicy BUŁ²⁸ udzielali objaśnień odnośnie do eksponowanych planów i oprowadzali zainteresowanych po gmachu.

W czwartym dniu spotkanie przeniosło się do Krakowa, gdzie zapoznano się z planami rozbudowy Biblioteki Jagiellońskiej i zwiedzano istniejący budynek²⁹.

W dniach 19–23 października 1965 r. obradowała w Warszawie II Międzynarodowa Konferencja na temat budownictwa małych i średnich bibliotek. [...] Brali w niej udział przedstawiciele europejskich krajów socjalistycznych [...] ³⁰.

²⁶ XXI, *Program gmachu Biblioteki Narodowej*, powiel., zawiera szczegółowy schemat instytucji z uwzględnieniem ilości pomieszczeń, ilości osób z nich korzystających, powierzchni, wysokości i kubatury. Z kolei XXI, *Projekt założenia budowy gmachu Biblioteki Narodowej*, powiel., określa szczegółowo rodzaj zabudowy, wyposażenie gmachu – z uwzględnieniem materiałów, środki łączności wewnętrznej i zewnętrznej – telefony, TV przemysłowa, poczta pneumatyczna, instalację klimatyzacyjną i przeciwpożarową. Projekt przedstawia dyspozycję szczegółowe dotyczące lokali biurowych, pracowni, pomieszczeń ogólnodostępnych i magazynów.

²⁷ XXIV, K. Bielska, H. Werno, *Seminarium IFLA dot. Budownictwa i wyposażenia bibliotek naukowych: sprawozdanie z posiedzenia odbytego w Łodzi w dn. 24 czerwca (3-ci dzień obrad)*, 1964, s. 4.

²⁸ Byli to: Krystyna Bielska, Janusz Dunin, Krystyna Kamińska, Michał Kuna, Krystyna Pieńkowska. Tamże, s. 4.

²⁹ Zob. sprawozdania z seminarium: H. Chamera, *Kollokwium IFLA w sprawach budownictwa bibliotecznego*, „Przegląd Biblioteczny” 1964, z. 4, s. 273–276, i H. Więckowska, *Fédération Internationale des Associations de Bibliothécaires. Commission pour la Construction et l'Équipement des Bibliothèques: Colloque sur les problèmes posés par la construction et l'équipement des grandes bibliothèques de conservation: compte rendu des séances tenues à la Bibliothèque nationale de Varsovie les 22 et 23 juin 1964*, „Libri” 1965, no 1, s. 72–115.

³⁰ II Międzynarodowa Konferencja n.t. Budownictwa bibliotecznego: biblioteki małe i średnie. Warszawa 19–23.X.1965: zbiór materiałów, oprac. A. Łuczyńska, H. Wiącek, J. Maj, Warszawa

Wygłoszone referaty dotyczyły problemów kierunków w projektowaniu małych i średnich bibliotek, budowy tych placówek, oświetlenia i umeblowania. Poruszano sprawy normalizacji, współpracy międzynarodowej, ośrodka koordynującego w Pradze. Uczestnicy spotkania mogli zapoznać się z osiągnięciami w projektowaniu budynków i wyposażenia małych i średnich bibliotek w krajach socjalistycznych. Polska delegacja zaprezentowała plany i makiety bibliotek publicznych oraz projekty adaptacyjne obiektów zabytkowych na cele biblioteczne. Ze Związku Radzieckiego pochodziły plany bibliotek miejskich, projekty pomieszczeń pracy indywidualnej, propozycja umeblowania: regały zamknięte i otwarte dla zbiorów specjalnych i czasopism, bloki katalogowe, wózki, stoły i krzesła dla czytelników. Węgrzy pokazali aranżacje wnętrz bibliotek publicznych i szkolnych. Z NRD dostarczono materiały dotyczące budownictwa modułowego, plany bibliotek miejskich, rozwiązania ich pomieszczeń katalogowych i czytelników, projekty szaf i regałów różnego przeznaczenia³¹

Wnioski sformułowane po trzech dniach obrad³² zawierały – obok założeń administracyjno-organizacyjnych – postulat dopracowania pojęcia małych i średnich bibliotek powszechnych, przygotowania nomenklatury tych placówek, opracowania wymiarów ich umeblowania i wyposażenia, przyjęcia zasad budowy typowych małych i średnich bibliotek przy przyjęciu ich umiejscowienia w budynkach administracji lub placówek kultury, posiadających budynki samodzielne, i zlokalizowanych w budynkach zaadaptowanych. Profesor Helena Więckowska poinformowała zabranych:

Wnioski bieżącej Konferencji zamierzam zreferować na 31 Sesji IFLA, która odbędzie się w 1966 r. w Hadze. Przedmiotem obrad Komisji Budownictwa IFLA na tej sesji będzie projekt dr Tombora na temat dokumentacji i klasyfikacji materiałów informacyjnych dotyczących budownictwa i wyposażenia bibliotek. Z tego względu na sesji IFLA byłby wskazany jak najszerzy udział specjalistów obecnych na naszej Konferencji. W czasie sesji zostaną też omówione projekty mebli do czytelników w małych i średnich bibliotekach³³.

1967, s. 7 – ww. zbiór zawiera teksty i streszczenia prac 15 autorów, treść dyskusji i wnioski końcowe.

³¹ XXVI, *Materiały z Wystawy: Międzynarodowa konferencja n/t Budownictwa małych i średnich bibliotek: Warszawa 19–23 październik 1965*, Warszawa 1965, [30] k. – album zawiera fotokopie planów, prospektów, fotografie modeli i plansz ekspozycyjnych.

³² Dwa dni spędzono na wizytach w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Piasecznie, rozbudowywanej Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Puławach oraz w wybranych bibliotekach publicznych Warszawy.

³³ II *Międzynarodowa Konferencja...*, s. 272. Przed ukazaniem się starannie opracowanego *Zbioru materiałów* można było się zapoznać z opublikowanymi wcześniej relacjami J. Kołodziejkiej, *Międzynarodowa Konferencja na temat Budownictwa Małych i Średnich Bibliotek (19–23 X 1965 Warszawa)*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” 1965, nr 4,

W roku 1966 skończyła się kadencja Heleny Więckowskiej na stanowisku przewodniczącej Komisji Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek IFLA.

Ostatnim jej tekstem dotyczącym problematyki budynków i pomieszczeń, wyposażenia i mechanizacji bibliotek było opracowanie zamieszczone w *Raporcie o stanie bibliotek polskich*³⁴. W analizie tej profesor Więckowska, po krótkim wstępie charakteryzującym sytuację na tym polu „w krajach rozwiniętych”, pisze: „Na tym tle budownictwo i wyposażenie polskich bibliotek należy ocenić bardzo krytycznie³⁵”. Opinia ta jest poparta danymi uzyskanymi bezpośrednio z bibliotek, z instytucji, którym one podlegały oraz ze źródeł statystycznych. Opisując sytuację lokalową i stan wyposażenia bibliotek polskich, od Biblioteki Narodowej, przez biblioteki uczelniane, publiczne i fachowe wskazuje autorka na ciasnotę w czytelnich i magazynach, z czego w rażących przypadkach wynikają trudności w ochronie zbiorów i ich udostępnianiu. Podkreśla braki w transporcie i łączności wewnętrznej; utrudniające prace informacyjne i dokumentacyjne, niedostateczne wyposażenie w sprzęt reprograficzny i czytniki: „Wciąż jeszcze szczytem postępu jest katalogowanie na maszynie do pisania”³⁶. Notuje wcale nierzadkie przypadki nieprawidłowego oświetlenia i regulacji temperatury pomieszczeń bibliotecznych, niedostosowanie umeblowania do wyznaczonych mu funkcji, braki w łączności zewnętrznej – telefony, dalekopisy.

Takim to akcentem, nienastrajającym optymistycznie, lecz sumiennie oddającym istniejący stan rzeczy – a charakteryzującym także osobowość i postawę Autorki – zakończyła Helena Więckowska kilkuletni okres swej działalności na rzecz budownictwa, wyposażenia i mechanizacji bibliotek.

Profesor Więckowska często podkreślała, że sprawami tymi zajmuje się raczej z pozycji osoby zorientowanej w temacie ogólnie i nie aspiruje do miana specjalisty; np. w przemówieniu na konferencji w Pradze powiedziała:

Wdzięczna jestem kolegom czeskim, że zaprosili mnie na obecną konferencję, mimo mojej niekompetencji i niefachowości w odniesieniu do problemów, którym Konferencja jest poświęcona. Sądzę, że zaproszona zostałam z racji swego, dość przypadkowego zresztą, przewodnictwa w Komisji Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek IFLA³⁷.

s. 17–20, i E. Kossutha, *Międzynarodowa konferencja na temat budownictwa małych i średnich bibliotek*, „Bibliotekarz” 1965, nr 12, s. 374–377.

³⁴ H. Więckowska, *Lokale i wyposażenie*, [w:] *Raport o stanie bibliotek polskich*, red. W. Stankiewicz, Warszawa 1973, s. 66–72.

³⁵ Tamże, s. 67.

³⁶ Tamże, s. 69.

³⁷ XXIII, H. Więckowska, *Międzynarodowa konferencja specjalistów...*, s. 1.

Natomiast w raporcie podsumowującym jej członkostwo we władzach IFLA, stwierdziła:

Po referatach i krótkiej dyskusji zebrani jednomyślnie przyjęli wniosek o utworzeniu odpowiedniej komisji IFLA, po czym Zarząd powierzył mi funkcję przewodniczącej, chociaż jako nie specjalistka wysuwałam poważne obiekcje³⁸.

Helena Więckowska nie wnikała w niuanse projektów i rozwiązań technicznych, postrzegając budownictwo i wyposażenie bibliotek jako jedno z zagadnień bibliotekoznawstwa, w praktyce bibliotecznej związane blisko z organizacją i zarządzaniem biblioteką, i jako bibliotekoznawca problemy te opisywała, dążyła do ich zdefiniowania, poznania i rozwiązania. W dużej mierze przyczyniła się do promowania bibliotekarstwa polskiego na forum międzynarodowym i zbliżeniu specjalistów krajowych do najnowszych tendencji i rozwiązań światowych. Inicjowała współpracę już na etapie projektu między architektem a bibliotekarzem, co owocowało dostosowaniem architektury i wyposażenia do potrzeb zbiorów różnego rodzaju i oczekiwań użytkowników. Patronowała badaniom bibliotekoznawców dla identyfikowania i przewidywania kierunków rozwoju światowego bibliotekarstwa różnych typów.

32 A wracając do cytowanej na początku wypowiedzi Janusza Dunina: przyjąć chyba należy, że profesor – z właściwym sobie nerwem publicystycznym i wyraźną nutą prowokacji – chciał przypomnieć postać doktora Zygmunta Dylaka, organizatora i pierwszego kierownika Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, następnie jej wicedyrektora – dziś nieco zapomnianego, czasem wręcz pomijanego we wspomnieniach i opracowaniach.

Library buildings and equipment in Professor Helena Więckowska's sphere of interest

Summary

„As to the newly founded *Committee on Library Building*, Mrs. Więckowska, the Polish Vice-president of IFLA, was appointed Chairman”, Joachim Wieder was reporting in „*Libri*” (1960, no 3) from the twenty-sixth Session of the IFLA Council in Lund. Before this, in her science activity and even in her work in National Library in Warsaw and as the head of Łódź University Library she did not go in for the library building. In the new IFLA

³⁸ H. Więckowska, *Sprawozdanie z działalności IFLA w latach 1959–1964 złożone przez [...] na plenarnym posiedzeniu Zarządu Głównego SBP w dniu 29 I 1965*, „Przegląd Biblioteczny” 1965, z. 2, s. 118.

Committee prof. Więckowska noticed her activity in the field of suggestion and organization the work on:

1. International comparative and systematic study on construction and equipment (investigation into the practical utilization and profitableness of modern technical equipment and machinery in libraries, duplicating machines, safety devices, conveyer, speaking and searching equipment, air-conditioning plants and protection against sun rays, furniture for registering, shelving and displaying library materials);

2. Information on building projects (information on publications about the construction and equipment of libraries, current information on new library buildings, international study tours to library buildings);

3. Cooperation between the architects and librarians;

4. Advisory activity and organization of the international conferences.

As a Chairman of the IFLA Committee on Library Buildings and Equipment Helena Więckowska was invited to some meetings on this, for instance: in Kazimierz on the Vistula, 1962 (national seminar – librarians with architects), in Prague, 1964 and Warsaw, 1965 (specialists from the socialist countries), in Warsaw – Łódź – Cracow, 1964 (IFLA international conference on the large libraries – buildings and equipment of the national and academic libraries). During all of these meetings she was always speaking as an author of a paper or in discussion.

In Poland, prof. Więckowska was helpful in approximation of the world achievements in library architecture, technical equipment and machinery. Thanks her Polish librarians could get to know the latest world's library trends, keep the nearly contacts with the colleagues from abroad and solve the problems in their work.

Professor Helena Więckowska never regarded herself as a specialist on library building and equipment, so, when her tenure of office in the IFLA Committee was terminated, she returned her activity to these areas of librarianship, which WERE in her interest.

Profesor Helena Więckowska (1897–1984) była z pewnością jedną z najbardziej znaczących postaci w polskim bibliotekarstwie, w okresie powojennym. Wniosła także istotny wkład w rozwój polskiej bibliologii i wydatnie przyczyniła się do ukształtowania systemu akademickiego kształcenia bibliotekarzy. Bibliografia Jej dorobku naukowego liczy 221 pozycji. Są w nim rozprawy, artykuły, recenzje, hasła w słownikach i encyklopediach. Jest to również dorobek zróżnicowany tematycznie, co potwierdza trafność określenia „bibliolog praktyk”, użytego wobec dokonań Profesor Więckowskiej przez Krzysztofa Migonia.

Ze wstępu Jadwigi Koniecznej

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

ISBN 978-83-7969-615-4

9 788379 696154